

SOBRE LA DATA DE L'ANOMENAT PRIMER CENS DE CATALUNYA

No cal pas posar en relleu les característiques del fogatge que fins al present es troba conegut sota la denominació de Primer Cens de Catalunya, després que Pròsper de Bofarull el publicà dins la «Colecció de Documentos Inéditos del Archivo Real de la Corona de Aragón». ¹ La seva data resulta fàcilment de la introducció que l'encapçala: «Nombrement dels fochs de Cathalunya segons les Corts de Cervera, les quals se celebraren en l'any .M.CCC.LIX. per lo S. Rey en Pere Terç». Aquesta datació fa el susdit fogatge el més reulat de tots, i, per tant, hom l'ha pres en moltes d'ocasions com a punt de partida per a l'estudi estadístic del moviment de població de diverses localitats del nostre país i àdhuc del global de tot Catalunya.

En consultar-lo nosaltres per a una monografia que ens trobem redactant sobre la ciutat de Mataró, hi observàrem una evident anomalia si per endavant donàvem per bona la data de 1359. Aquesta irregularitat no és altra que la de contenir-s'hi la següent anotació: «Castell de Matero: dels hereus de P. de Margens, 173 fochs». ² Doncs bé: l'any 1359 no tan sols Pere de Màrgens encara no havia mort, sinó que ni tampoc havia adquirit encara el castell mataroní. El comprà l'any 1366, ³ i morí probablement al final de 1374.

Moguts per l'estranyesa d'una semblant anomalia, hi férem a l'atzar algunes comprovacions més: el resultat fou de trobar-hi noves irregularitats si l'haviem de suposar pertanyent al 1359 o lleugerament posterior. En els dits temps, per exemple, els castells de Bar i d'Aramont no podien ésser del vescomte de Castellbò, com figura en el cens, per no haver-los adquirits fins l'any 1366. ⁴ Tampoc no havia estat cedida encara al mateix vescomte la part superior de Vic, com hom llegeix al fogatge. Uns altres castells, el de Subirats, que veiem a nom de Ramon Alemany de Cervelló, el susdit noble no l'obtingué fins l'any 1377; ⁵ el de Lluçà, de Ramon de Peguera, no fou comprat per ell fins l'any 1376; ⁶ el de Joc, Ramon de Perellós no l'adquirí fins l'any 1365; ⁷ i el de Ceret no fou venut a Pere Blan fins el 1369. ⁸ D'altra banda, són diversos els castells que apareixen a nom del comte de

1. Vol. XII (Barcelona 1856), 5-135.

2. *Ibid.*, 9. Corregim l'edició, que erròniament posa "P. de Marques".

3. A. C. A., reg. 996, fols. 113r-118v.

4. A. C. A., reg. 996, fols. 86v-89v.

5. A. C. A., reg. 999, fols. 19v-23r.

6. A. C. A., reg. 1800, fols. 13v-14r.

7. A. C. A., reg. 996, fols. 44v-47r.

8. A. C. A., reg. 1677, fols. 193r-193v.

Cardona, quan ja és sabut que aquest comtat no havia d'ésser creat fins l'any 1375.⁹

Podriem afegir més exemples, però els anteriors són suficients per a provar que el fogatge exhumat per Bofarull degué ésser forçosament redactat després de l'any 1377 com a mínim. ¿Quina relació podria tenir, doncs, amb el donatiu acordat per les Corts de Cervera l'any 1359? ¿Es trobaria encara vigent molts anys després i en fóra aquest registre una mena de còpia *posada al dia*? Però, llavors, ¿no es trobaria també *al dia* el nombre dels focs?

Un altre detall important que cal tenir en compte és que la datació d'aquest fogatge no resulta coetània de la seva elaboració. L'examen del text original posa ben fàcilment de manifest una diferència notable entre la lletra pròpiament del cos del registre i l'emprada per a redactar l'encapçalament que l'atribueix a les Corts de Cervera. De fet, aquest encapçalament li fou afegit amb posterioritat en un dels angles superiors del primer foli, i la seva calligrafia respon a la lletra curial del segle xv, la qual cosa passa, naturalment, desapercibuda en l'edició impresa, que és la que correntment hom acostuma a manejar.

Però el nostre intent, amb aquestes breus ratlles, no és pas d'arribar a conclusions definitives respecte a la cronologia autèntica del repetit registre. Caldria veure, encara, la relació que pot tenir amb els altres censos del darrer terç de la catorzena centúria, cosa que requereix un estudi més extens i aprofundit. De moment, el nostre propòsit no és altre que posar de manifest les referides circumstàncies i, amb elles, plantejar el problema de la datació correcta d'aquest fogatge, tot advertint alhora la precaució amb què cal emprar-lo.

JOAQUIM LLOVET

Mataró.

9. A. C. A., reg. 928, fols. 40v-44v.